

9—11 éves tanulók képesek mennyiségileg több ismeretanyag elsajátítására. Ezt úgy kell végezteni velük, hogy fejlesszük a tanulók önálló ismeretfeldolgozó és ismeretsajátító képességét.

Szükségesnek tartom megjegyezni, hogy az az aspektus, amelyből én a lehetőségeket vizsgáltam, az alsó tagozat mai tantervi „állapota”. Ez azonban semmiképpen nem jelenti azt, hogy a felső tagozat jogosan követel annyit, amennyit követel, és úgy, ahogyan követel. Azt az 5. számú módszertani levél is nagyon helyesen hangsúlyozza, hogy az átmenetből fakadó nehézségeket az alsó és felső tagozat együttesen, csakis a közelítés módszerével tudja csökkenteni. Közelíteni kell egymáshoz az alsó és felső tagozat (közlebről a 4. és 5. osztály) követelményeit és módszereit egyaránt.

Nézzük az aktivizáló (tevékenykedtető) módszerek problémáját. Az 5. számú módszertani levél jelentős szerepet szán ezeknek a módszereknek. (Ez az idézett részből is kitűnik.) Nem hiszem, hogy a szakirodalomban használatos bármiféle felosztásnak ellentmond, ha azt hangsúlyozom, hogy mindenféle cél eléréséhez vezetnek *alapvető és nem alapvető* (vagy *kiegészítő*) módszerek. Bizonyos szöveg (mondjuk történelmi ismereteket, földrajzi ismereteket tartalmazó szöveg) megértését, elsajátítását *magával a szöveggel való* foglalkozás módszerei és eszközei segítik a leginkább. Mint pl. megadott szempontok szerinti elemzés, megadott kérdésekre adandó válasz (adott szövegre szabott kérdések!), megadott szempontok szerinti rendszerezés, adott szövegben megtanult ismeret más szituációban való alkalmaztatása, stb. Nyilvánvaló tehát, hogy ezek lesznek a szövegben rejlő ismeretek önálló elsajátításának alapvető módszerei. Megfelelő eszközök lehetnek a feladatlap, a munkafüzet, a kérdéssorok, a tesztek stb. Alapvető módszerek és eszközök, mert a célnak (szövegelsajátítás) ezek felelnek meg a leginkább.

Ugyanakkor a szövegben levő ismeretek mélyebb, sokoldalúbb elsajátítását, az ismeret-

szerzés élményszerűbbé válását segíthetik a motorikus tevékenységgel együttjáró módszerek és eszközök. Ilyenek pl. a rajzolás, a barkácsolás, a modellkészítés. Ezek az előbbiekhöz viszonyítva — a szövegelsajátításban — csak kiegészítő vagy *kiegészítő* módszerek és eszközök, mert kizárólag ezekkel a szövegben levő ismeretek nem sajátíthatók el, de élményszerűbbé tehetik azokat.

Nos, azért vesztegettem annyi szót az alapvető és kiegészítő módszerekre, mert úgy tapasztalom, hogy a felső tagozat 5—6. osztályaiban gyakran helytelenül értelmezik a tevékenykedtető módszerek alkalmazását. Mintha az általam kiegészítő módszereknek nevezett módszerek alkalmazását előnyben részesítenék az alapvető módszerekkel szemben. Igen ritkán találkozunk pl. a történelemben feladatlapmal, megadott szempontok szerinti elemzettel, lényegkiválasztásra készíttetéssel, rendszerezéssel. Viszont gyakran előfordulnak olyan feladatok, mint például: rajzold le az 5. oszt. történelemlétkönyv 71. oldalán levő „a görög építéset háromféle oszlopá”-t! Vagy: Készíts valamilyen anyagból (papír, lemez, stb.) olyan sátrat, amelyben őseink laktak! (L. 5. oszt. történelemlétkönyv 23. old.). Én azt kérdezném: minek? Ráadásul pl. az ilyen rajzfeladatok egyszerű másolási feladatok. Egyik-másik tanuló még olyan technikát is alkalmaz (kopíroz!). Így tehát milyen képességét fejleszti a tanuló? Milyen segítséget kapott ezzel a tanuló a szöveg tanuláshoz?

Úgy gondolom, hogy az 5. számú módszertani levél mondanivalója ez: válasszunk olyan tevékenykedtető módszereket, amelyek hozzásegítik a tanulókat mind az intenzív és gazdaságos tanuláshoz, mind önálló ismeretfeldolgozó és elsajátító képességük fejlődéséhez. Tehát segítségükkel megtanulnak tanulni. Az ilyen módszerek kiválasztásához nagyon világosan kell látni a célt. Ennek kell alárendelni a módszert, és nem fordítva.

Deli István

Kaposvár, Tanítóképző Intézet

PÁLYAVÁLASZTÁSI ÉS PÁLYAIRÁNYÍTÁSI NEVELŐMUNKA A FELSŐ TAGOZATON

Szülők, hozzátartozók, nevelők és barátok gyakran kérdezik a felső tagozatosoktól: mi lesz, *mi szeretnél lenni?* Gyermekkorban még csak játékosan, a serdülő- és ifjúkorban egyre komolyabban hangzik el a kérdés.

A pályaválasztás probléma, gond a szülőnek, foglalkoztatja az iskolát, a társadalmat, de elsősorban magát a *serdülő fiatal* érinti, hiszen jövendő életéről van szó.

A szülő — érthetően — arra törekszik, hogy a gyermeke legalább annyira, de ha lehet „*többre jusson*”, mint ő. Ez a „*többre jusson*” a szülő számára azt jelenti, hogy gyermeke lehetőleg jobb munkakörülmények között, könnyebben, tisztább munkát végezhesen, és legalább annyit, de inkább többet keressen, mint a szülő.

Az egyes életpályákkal, foglalkozásokkal

kapcsolatban általában *ilyen elvárások* élnek szülőben, és rajta keresztül a gyermekben, ami önmagában természetes emberi törekvés.

A pályaválasztás azonban nem olyan egyszerű dolog, mint látszatra tűnik. Napjainkban a fő probléma abban rejlik, hogy *egyes pályákra túlságosan sokan jelentkeznek, míg más pályákra kevés a jelentkező*. Pedig az életpálya megválasztásának helyes megoldásánál *nem hagyhatjuk figyelmen kívül a reális lehetőségeket, a népgazdaság munkaerő szükségleteit*. Az egyik alapvető szempont tehát a pályaválasztásban az, hogy melyik szakmában milyen elhelyezkedési lehetőség nyílik. Erre a pályaválasztási kiadványok nyújtanak felvilágosítást.

Másrészt az is igaz, hogy a népgazdaságnak és a pályát választó egyénnek egyaránt érdeke, hogy lehetőleg mindenki olyan pályára kerüljön, ami *egyéni adottságainak, hajlamainak, érdeklődésének és képességeinek a leginkább megfelel*, mert ezen tud a legtöbbet használni a közösségnek és ez nyújt az egyén számára megelégedettséget, munkaörömet. A munkaöröm pedig a jó munka fontos feltétele.

A pályaválasztás előtt álló *14 éves serdülők, de gyakran a 16–18 éves fiatalok sem ismerik azonban eléggé önmagukat, adottságaikat, képességeiket, sem az egyes életpályák, foglalkozások igazi arculatát, követelményeit*. Az egyes pályákról, szakmákról inkább ábrándkép, fehér köpeny, bizonyos munkaköri szerep él bennük, semmint a szakma alapos ismerete.

És ebben nem is hibáztathatók, mert a legtöbb serdülő, fiatal — különösen városban — *alig szerezhet konkrét szakmai munkatapasztalatot*, ismerkedhet egy-egy pálya munkakövetelményeivel.

Szerencsére azonban a legtöbb ember nemcsak egy meghatározott pályára, foglalkozásra alkalmas, hanem *több, azonos adottságot, tulajdonságot, munkakövetelményt igénylő szakmára*, amint ezt a munkalélektani vizsgálatok és a mindennapi megfigyelés is igazolja. Jó eladó nem lehet lassú, nehézkes egyén; mert ehhez a pályához mozgékony, ügyes, gyors felfogás, előzékeny magatartás szükséges. Hasonló pályakövetelmények szükségesek a gépirónó, a sofőr munkájához. A traktorosnál a testi erő, edzettség, élénk figyelem, technikai képzettség fontos. Az állatgondozónál az állat szeretete, a gondos és pontos munkavégzés. Minden szakma, foglalkozás meghatározott követelményeket támaszt a pályát választó egyénnel szemben.

A pályát választó egyénnek éppen ezért tisztában kell lennie a saját adottságaival, képességeivel, tulajdonságaival és a választott szakma pályakövetelményeivel. Ezek szerencsés találkozása a helyes pályaválasztás

fontos tényezője, mert ez biztosítja a választás helyességét, a *személyi alkalmasságot*, amiről egyes szakmák esetében alkalmasságvizsgálatokkal győződnek meg.

Mi a teendője mármost a pályaválasztás irányításában a *szülőnek, a nevelőnek* és mi a pályát választó egyénnek, *serdülőnek*?

A helyes pályaválasztáshoz általában az egyén alábbi személyiségjegyeit kell figyelembe venni:

a) *Testi, egészségi, alkati, érzékszervi-idegrendszeri és vérmérsékleti adottságait*. Egyes pályákon a testi erő, a mozgékony, másokon a kedvező érzékszervi-idegrendszeri, vérmérsékleti adottság fontos,

b) *érdeklődését*. Miről beszél szívesen, mi a kedvenc tantárgya? Mivel tölti szabad idejét, mi a kedvenc foglalkozása, „hobby”-ja. Anyagi, kézzel fogható, gyakorlati dolgok érdeklik, vagy a könyvek, a technika, a művészet,

c) *kézügyességét*. Figyeljük meg különböző tevékenység elvégzése közben. Ha „ügetlen”, miből ered? Mozgáskészség hiányából, értelmesség vagy alkalmazkodóképesség hiányáról van-e szó?

d) *megismerőtevékenységét, értelmi képességeit*. Milyen a figyelme, az ingerekre adott válasz, alak-, szó-, számemlékezete, gondolkodásának jellege? Könnyen, vagy nehezen tanul, melyik szaktárgyat? A lényeges, vagy választás nélkül minden megtanulására törekszik,

e) *érzelmi, indulati megnyilvánulásait*. Társaival szépen együttműködik-e? Segíteni kész, vagy irányítani akar? Hogyan érzi magát a nyilvánosság előtt, műhelyben, természeti környezetben, siker vagy kudarc esetén?

f) *Erkölcsei-akarati tulajdonságait*. Kitaró vagy szalmaláng természetű, a népszerűségeket leküzdö vagy meghátrál előttük? Van aki kezdeményező, más inkább végrehajt, de abban megbízható, rendszerető, lelkiismeretes,

g) *a választás indítékait*. Anyagi előnyök, külsőség, munkaköri szerep, vagy tényleges hajlam, vonzalom a választás alapja?

Ezeket a kiemelkedő jegyeket kívül vannak olyan általános személyiségvonások, mint a szorgalom, a pontosság, a munkaszeretet, amely minden pályán egyformán fontos.

A pályaválasztásnál nem szabad figyelmen kívül hagyni még egy fontos körülményt, nevezetesen azt, hogy a serdülőkor mélyreható testi, élettani és lelki változások szakasza. *A pályát választó egyén esetében alakuló, változó fiatalról van szó, akinek adottságai, érdeklődése, képességei, erkölcsi-akarati tulajdonságai alakíthatók, fejlesztetők*. A kedvező adottságok azonban a választott életpálya szempontjából nagyobb eredményre vezetnek.

Az iskolában az osztályfőnök és a szakta-

nárok sok hasznos tanácsot adhatnak a serdülők pályairányításához. Folyamatos, *szakszerű pedagógiai megfigyelés alapján megismerik a fiatalok egyéniségét, adottságait.* Magyar, számtan, fizika, ének, testnevelés stb. órán, gyakorlati foglalkozásokon ugyanannak a serdülőnek *más-más adottságai, képességei* bontakoznak ki, ami támpontokat nyújt a pályaválasztáshoz.

A pályairányításnál *fontos további feladat az egyes pályák, szakmák tüzetes ismertetése.* Sok nehézség származik ugyanis abból, hogy a szülők és a serdülő fiatalok gyakran csak *kevés szakmát* ismernek, és azokat is többnyire felszínesen. Ezen különböző pályaismertető kiadványokkal, a pedagógusok közreműködésével igyekeznek az illetékesek segíteni.

Sokat jelent már az is, ha a szülő saját munkájáról vagy más jól ismert szakmáról *elbeszélget* gyermekével, *tájékoztatja őt a szakma előnyeiről és nehézségeiről.*

Az iskola is változatos eszközökkel és módszerekkel törekszik ezt a feladatát ellátni. Tüzetesen ismertetni kell a serdülőkkel a különböző életpályákat, szakmákat, mégpedig *a szakma tárgyilagos bemutatásával.* A szakma egy-egy dolgozója, film, szakmai ismertető cikk, munka-beszámoló érdekes és hiteles tájékoztatást adhat. Ismertetni kell a fiatalokkal, továbbá a választott szakma elsajátításának módját, szakmai követelményeit, a szakma kedvező oldalait, előnyeit és nehézségeit, távolabbi perspektíváit.

Megfelelően szervezett látogatás *üzemekben, tsz-ekben és egyéb munkahelyeken, iskolákban,* munkaélmény és munkatapasztalat

szerezése szempontjából, továbbá a tapasztalatok megbeszélése és értékelése, kedv-ébresztés is sokat jelenthet a fiatalok pályairányításában.

A helyes pályaválasztás szempontjából különösen fontos a fiatalok gyakorlati tevékenysége, munkája. Vegyenek részt otthon *fizikai munkában, nyáron a termelő munkában,* mert a munkatevékenység közben mutatkozik meg és fejlődik leginkább a különböző hajlam és képesség. Együttal „*ízlelítő*” szereznek egyes munkanemek követelményeiből.

A tevékenység fejlesztő hatásának érvényesítésére törekszik az iskola *a gyakorlati és úttörő foglalkozásokon, a különböző társadalmi és szakköri munkában.* Ezért jól teszi az a serdülő, aki hajlamainak, érdeklődésének megfelelő szakköri és egyéb munkákban vesz részt.

A család, de a pályát választó fiatal számára a munka milyensége, követelményei és távlatai mellett a pályaválasztásban nagyon gyakran az is meghatározó tényező, hogy *mikor válik az egyén keresőképesse, gyakorlatilag nagykorúvá, illetőleg önállóvá,* és milyen lehetőségeket, keresetet ígér a választott pálya.

Mindez mutatja, hogy az életpálya-választás valóban bonyolult probléma, amelyet — a munkaerőszükséglet figyelembe vételével — *sokoldalúan és körültekintően kell mérlegelni a szülőnek, iskolának és magának a pályát választó egyénnek.*

Dr. Szepes Lajos
Pécs, Tanárképző Főiskola

ADY ENDRE: FÖLSZÁLLOTT A PÁVA...

(8. osztály)

Nevelési feladat: Ady a megújulást, változást sürgeti.

Didaktikai feladat:

- elemzés, tartalom-forma egységében,
- politikai líra
- népdalkeret
- a vers kifejezőeszközei (választó mondatok, ellentét, jelképek, jelzők)

Szemléltetés, koncentráció:

- Gorkij: A viharmadár dala
- Kodály: Fölszállott a páva
- Kiállítás: Ady-kötetek

Oratípus: Új ismeretet feldolgozó óra (Témakör: Ady-versek)

- I. „Vad vihar jó nemsokára!
Viharmadár hangja szól így
villámlások közt merészen,
zúgó tengerár fölött is
győzelemnek prófétája:
— Jöjj vihar, s légy még erősebb!”

— ezekkel a szavakkal köszönti Gorkij, a nagy orosz költő a XX. század elején érlelődő forradalmat.

— Milyen a század eleji Magyarország sorsa?

Feladat:

1. Idézetekkel jellemeztétek az ország sorsát!
2. Olvassd a házi fogalmazásodat:
„Éhe a kenyérnek, éhe a Szónak”.
3. Hogyan fejezi ki Ady érzéseit a szenvedő milliók iránt? (Az egyik tanuló a Csák Máté földjén c. vers elemzésévei válaszul a 3. kérdésre.)

II. A szenvedő nép panaszát szemlélteti Kodály: Fölszállott a páva c. kórusműve.

Bemutató:

Feladat: Hogyan fejezi ki a kórus, hogy a